

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 8. června 2023 ve věci č. 44684/14 – *P. N. proti České republice*

Senát páté sekce Soudu pěti hlasy ku dvěma rozhodl o neporušení článku 8 Úmluvy za situace, kdy bývalá manželka stěžovatele odcestovala s jejich dětmi do Spojených států amerických, aniž by stěžovatel vyvolal řízení o navrácení dle Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, a kdy následně matka uspěla s návrhem na nahrazení souhlasu stěžovatele s přemístěním bydlišť dětí.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel je otcem dvojčat, narozených v roce 2000 z manželství s americkou občankou S. R. P. V roce 2007 byly děti na základě dohody svěřeny do péče matky. V roce 2009 se manželé rozvedli. Úprava styku stěžovatele s dětmi byla předmětem několika předběžných opatření. Jelikož se vztahy mezi rodiči vyhroutily a stěžovatel se dopustil útoku vůči matce dětí, vztahy mezi dětmi a stěžovatelem také utrpěly. Styk stěžovatele s dětmi byl později zakázán a znovu povolen. Opatrovníkem dětí v řízení byl určen Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Stěžovatel v obavě, že matka dívky protiprávně přemístí do USA, podal v červenci 2012 návrh na vydání předběžného opatření, jímž by byla S. R. P. uložena povinnost s dětmi nevycestovat do zahraničí. Obvodní soud návrh v červenci 2012 zamítl s tím, že S. R. P. je americkou státní příslušnicí a má právo cestovat s dětmi do USA, což již činila v minulosti. V říjnu 2012 městský soud potvrdil rozhodnutí obvodního soudu s tím, S. R. P. mohla bez souhlasu stěžovatele rozhodovat o bydlišti dětí, protože jí byly svěřeny do péče. Uvedl, že přemístění dětí nelze hodnotit jako protiprávní. Ústavní soud zamítl ústavní stížnost s odůvodněním, že nemůže riziko protiprávního přemístění dětí převážit nad svobodou pohybu. Nad rámec přezkumu Ústavní soud označil za problematický názor městského soudu ohledně výkladu pojmu mezinárodního únosu dětí dle Haagské úmluvy.

V červenci 2012 odvezla S. R. P. děti bez souhlasu stěžovatele do USA, načež mu oznámila, že zde budou studovat a do České republiky se nevrátí. V srpnu 2012 podala návrh na nahrazení souhlasu stěžovatele s ročním studijním pobytem dětí v USA. Obvodní soud v dubnu 2013 návrhu vyhověl. Rozsudek potvrdil městský soud v září 2013.

S. R. P. podala v červenci 2013 návrh na nahrazení souhlasu stěžovatele se změnou bydliště dětí, které by mělo být v USA. Obvodní soud vzal v úvahu názor dětí zjištěný v USA prostřednictvím církevní organizace, že si přejí zůstat v USA, a návrhu v červnu 2014 vyhověl s tím, že je v jejich nejlepším zájmu. Městský soud v říjnu 2014 rozsudek potvrdil. Následná ústavní stížnost byla odmítnuta.

Stěžovatel, ačkoli mu Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí poskytl poradenství nezbytné pro podání žádosti o navrácení dětí do České republiky dle Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, tuto žádost nepodal.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že soudy nedostatečně zohlednily jeho zájmy a právo na styk s dětmi, přičemž děti nebyly přímo vyslechnuty soudem.

Soud nejprve připomněl, že je-li prokázána existence rodinného vztahu ve smyslu článku 8 Úmluvy, měl by stát v zásadě jednat tak, aby umožnil rozvoj tohoto vztahu a přijmout vhodná opatření k navázání styku mezi dotyčným rodičem a dítětem. Povinnost využít donucovacích prostředků nemůže být neomezená. Úmluva neopravňuje rodiče k tomu, aby vyžadoval přijetí opatření, jež by poškozovala zdraví a rozvoj dítěte (*Elsholz proti Německu*, č. 25735/94, rozsudek velkého senátu ze dne 13. července

2000, § 49–50; *Fiala proti České republice*, č. 26141/03, rozsudek ze dne 18. července 2006, § 96). Rozhodující je zjistit, zda státní orgány přijaly veškerá opatření, která od nich bylo možné v daném případě rozumně očekávat (*Nuutinen proti Finsku*, č. 32842/96, rozsudek ze dne 27. června 2000). Vnitrostátní orgány požívají široké volnosti zejména v oblasti svěřením dítěte do péče. Naproti tomu je třeba vykonávat přísnější kontrolu dodatečných omezení, např. těch, kterými vnitrostátní orgány omezují právo rodičů na styk s dítětem, jelikož může dojít k přerušení vztahů mezi malým dítětem a jedním nebo oběma rodiči (*Drenk proti České republice*, č. 1071/12, rozsudek ze dne 4. září 2014, § 85). Haagská úmluva se vztahuje zejména na porušení práva péče o dítě, ale snaží se chránit také právo druhého rodiče na styk s dítětem (*Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, č. 41615/07, rozsudek velkého senátu ze dne 6. července 2010, § 104).

Soud se nejdříve zabýval návrhem stěžovatele na vydání předběžného opatření vůči matce o zákazu opustit s dětmi Českou republiku a uložení povinnosti uložit jejich cestovní pasy do soudní úschovy až do dovršení jejich zletilosti. Rozhodnutí obvodního soudu o zamítnutí tohoto návrhu Soud považoval za řádně odůvodněné. Stěžovatel nedostatečně doložil obavy z protiprávního přemístění dětí a nebylo v možnostech vnitrostátního soudu vyhodnotit existenci bezprostředního a vážného rizika trvalého přemístění dětí, které by odůvodnilo zákaz opustit zemi do dovršení zletilosti dětí (viz, *mutatis mutandis*, *Malinin proti Rusku*, č. 70135/14, rozsudek ze dne 12. prosince 2017, § 93).

Co se týče řízení o návrhu matky o nahrazení souhlasu stěžovatele se studijním pobytem dětí v USA od 1. září 2012 do 1. září 2013, Soud konstatoval, že ačkoli obvodní soud matce mj. s ohledem na názor dětí vyhověl, shledal, že její jednání představuje protiprávní přemístění dětí a vyzval stěžovatele, aby urychleně podal žádost o jejich navrácení podle Haagské úmluvy. Soud uznal, že vnitrostátní soudy se musely vypořádat se složitou situací a reagovat na reálný stav (*faits accomplis*), protože v době rozhodování v prvním stupni již děti pobývaly několik měsíců v USA. Dle Soudu nicméně existoval nástroj umožňující reagovat na přemístění dětí v podobě Haagské úmluvy, která ukládá povinnost dítě vrátit, je-li shledána protiprávnost (*Thompson proti Rusku*, č. 36048/17, rozsudek ze dne 30. března 2021, § 59–60). Žádost musí podat zejména rodič, jehož rodičovská práva byla přemístěním dětí porušena. Bylo by pak na soudech USA, aby případně nařídily navrácení dětí do České republiky. Předpokládalo se však, že se stěžovatel vzdal svého práva využít tento právní prostředek, ačkoli byl k tomu obvodním soudem vyzván a byla mu poskytnuta pomoc ze strany Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který tak splnil svoji povinnost danou ústřednímu orgánu článkem 7 písm. f) Haagské úmluvy. Dle názoru Soudu nelze vytýkat Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který v řízení vystupoval i jako opatrovník dětí, že nezačal řízení o navrácení dětí z vlastní iniciativy a ponechal na uvážení soudů, zda bylo v zájmu dětí studovat v USA. Za uvedené situace se vnitrostátní soudy omezily na rozhodnutí o návrhu matky s ohledem na nejlepší zájem dětí. Jejich rozhodnutí vycházela z výpovědí dětí a zprávy o podmínkách, ve kterých žily. Soudy tak nastolily spravedlivou rovnováhu mezi zájmy všech zúčastněných osob.

Výše uvedené závěry lze vztáhnout rovněž na řízení o souhlasu se změnou bydliště dětí zahájené na návrh matky v červenci 2013. Soud sice uznal, že by bylo pro soudy přínosné přímo se s dětmi setkat a osobně je vyslechnout, avšak přistoupil na argument vlády, že za daných okolností byly děti do řízení dostatečně zapojeny. Postoj dětí byl přitom již dříve zjištěn opatrovníkem a znalci, kteří byli s dětmi v přímém kontaktu v České republice. Názor dětí, které se ke konci řízení blížily věku 15 let, byl neměnný, přály si žít s jejich matkou v USA. Vůle vyjádřená dostatečně chápajícím dítětem je přitom klíčovým prvkem, který je třeba zohlednit (*M. a M. proti Chorvatsku*, č. 10161/13, rozsudek ze dne 3. září 2015, § 171; *N.Ts. a ostatní proti Gruzii*, č. 71776/12, rozsudek ze dne 2. února 2016, § 72). Stěžovatel byl s dětmi po jejich odjezdu do USA v telefonickém a e-mailovém kontaktu a následně mu bylo soudem přiznáno právo stýkat se s nimi prostřednictvím Skypu. Vzhledem k věku se samy děti mohly rozhodnout se s otcem stýkat nad rámec soudního rozhodnutí.

Soud uzavřel, že rozhodnutí vnitrostátních soudů zohlednila celkovou rodinnou situaci, její vývoj v čase a nejlepší zájem dětí. Byla tudíž dostatečně podložena ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy. S ohledem na

absenci žádosti o navrácení dětí dle Haagské úmluvy byly vnitrostátní soudy schopny lépe nalézt spravedlivou rovnováhu mezi zájmem dětí žít v pokojném prostředí a zájmy stěžovatele. Vedená řízení nebyla reakcí na přemístění dětí matkou a vycházela pouze z reálného stavu, který způsobil nejistotu v situaci dětí.

S ohledem na výše uvedené dospěl Soud k názoru, že k porušení článku 8 Úmluvy nedošlo.

III. Oddělená stanoviska

K rozsudku připojil souhlasné stanovisko soudce *ad hoc* Pavel Šturma, který poukázal na chybný výklad pojmu únos ve smyslu Haagské úmluvy městským soudem. Dále shledal, že Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v důsledku nečinnosti stěžovatele neučinil jako opatrovník dětí žádná opatření směřující k zahájení řízení dle uvedené úmluvy. Konečně přihlédl k argumentaci stěžovatele, že děti nebyly přímo vyslechnuty a namísto mezinárodní právní pomoci se soudy spokojily s písemným prohlášením dětí ověřeným notáři USA.

Ve společném nesouhlasném stanovisku soudkyně Mourou-Vikström a Elosegui vyjádřily názor, že Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se mohl, v postavení opatrovníka, zasadit o aplikaci Haagské úmluvy, což však neučinil. Jeho „dvojitá funkce“ ústředního orgánu podle Haagské úmluvy i opatrovníka obou dcer stěžovatele v sobě nese problém střetu zájmů při plnění jeho povinností. Nečinnost úřadu spolu s rozhodnutími vnitrostátních soudů, které legitimizovaly všechny matčiny kroky, stěžovatele odradily a přesvědčily ho, že nemá žádnou šanci na úspěch.